چەمکی پیاوسالاری لە شیعری (لە بەردەم دیوارەکان) ی (سارا فەقێ خدر).. نووسینی: تەلار تاهیر

خوێندنەوەی ئەزموونە شیعرەکانی خاتوو "سارا فەقێ خدر" کۆمەڵێك بیرۆکەی جیاواز و خەیاڵی جوانیان لێ لادروست کردم ، بەڵام کەمێك ئەستەم بوو هەموو بیرۆکە و خەیاڵەکانی خۆم یەك بخەمەوە وەك ئەوەی دەمەوێ بینووسمەوە، لە نێو جەنجاڵی ئەو کۆمەڵە بیرۆکەیە ئەو شیعرەی "عەبدوڵا گۆران"م بیرکەوتەوە کە دەڵێت:

هەرچەن ئەکەم ئەو خەیاڵەی پێی مەستم
بەم ناخرێتە ناو چوار چێوەی هەڵبەستم

منیش ئەوەی لە بیرو هزرمدا بوو خۆی ڕادەستی پێنووسەکەم نەدەکرد بۆ پێی پێویست تا لە کۆتادا بوو بەوەی کە ئێستە هەیە.
ئەوە نەی شیعرەکانی "سارا فەقێ خدر"م خوێندەتەوە لە ئەزموونی شیعرییەکانی ڕابردوو تاکو ئێستەی تایبەتتر لەبەرهەمی (سروودی فڕین)، بە زمانێکی زۆر سادە و بە هەستێکی زۆر جوانی ژنانە دەنووسێت، دەتوانم بڵێم زمانی شیعر و نووسینی وەك باڵندە کردۆتە دوو باڵ بەسەر ئاسمانی ڕوحە تاریکەکان پەیامی ئاشتی و ئارامی و خۆشەویستی و ئازادی دەگەیەنێت، ڕەنگە خوێنەرێکی ئافرەت یاخۆ ڵێکۆڵەرێکی ئافرەت زیاتر درک بەم بابەتە بکات، هەرچەندە نامەوێ ئەمە بکەمە پێوەرێک بۆ درێژدان بە بابەتەکە، بەڵام ڕەنگە بە جۆرێک لە جۆرەکان کاریگەری خۆی هەبێت، چونکە دواجار لە ژێر سایەی کۆمەڵگایەکی پیاوسالارین
کارڵ مارکس لە گوتەیەکدا دەڵێت:
(ئەگەر ویستت ڕۆشنبیری کۆمەڵگایەکت بۆ دەربکەوێت سەیری ژیان و باردۆخی ئافرەتەکانی بکە، ئەو کات بۆت دەردەکەوێ لەچی ئاستێکی ڕۆشنبیری دان) ،
لە بەرهەمی"سروودی فڕین" سارا فەقێ شیعرێکی کاریگەری هەیە بە ناوی(لەبەردەم دیوارەکان)، کە باسی ژیان و بارودۆخی ئافرەت دەکات کە چۆن لە ژێر چەتری عەقڵیەتی پیاوسالاریە هەوڵی رزگاربوون دەدەن ئەگەر لە خەونیشدا بێت.

بۆ نموونە کاتێ دەڵێت:
دیوارەکان ئەستەمن
ناشتوانم لەو دیوی دیوارەکانەوە سەیرتکەم
دوو ژیانەکە ..
ژیانێکی رووکەش لەتەک دیوار و
مەرگێکی دەستکردی نەفرەت لەکراو

واتە کۆمەڵگایەکی پیاوسالار وەک دیوار وان ئەستەمە ڕزگار بوون لێیان ئەو دیوارانە وەك زیندان تا ڕزگار نەبیت لێیان بۆ ئەبەد بێنی ئازادی و هەناسەی ئازادی هەڵنامژیت و ناتوانین بوونی خۆمان بسەلمێنین ژیانێکی دژوار و سەختە و هەر ڕۆژێك و مردنێکە.

لە هەمان کۆپلەکە دەڵێت:
ژیانێکی ڕووکەش لە تەك دیوار و مەرگێکی دەستکردی نەفرەت لەکراو

واتە شاعیر لێرەدا مەبەستی ئەوەیە کە دەیەوێت پێمان بڵێ قەدەغە کردنی ئازادی جۆرێکی دیکەی مردنە، ئەم جۆرە مردنەیش دەستکردی خودی مرۆڤەکانە ، کە مرۆڤە باڵا دەستەکان دەیسەپێنن بەسەر مرۆڤە ژێر دەستەکان، چونکە دواجار خودا هەموو مرۆڤێکی بە ئازادی خوڵقاندووە.

سەیری ئەم شیعرە و پارادۆکسەکەی لەوەدایە! گلەیی و ڕەخنە لە ڕەگەزی بەرامبەر و عەقڵیەتی پیاو سالاری دەگرێت، بەڵام لە هەمان کاتدا دەگەڕێتەوە بۆ لای ڕەگەزی بەرانبەر بۆ ئەوەی بەختەوەری بکات و ژیانێکی ئاسودەیی لەگەڵ دروست بکات
بۆ نموونە لە کۆپلەیەکی دیکە دەڵێت:
هۆ کورەکە
دەستت بدە دەستم
با ئەم دیوارە بڕوخێنین
واتە گلەیی و ڕەخنە دەگرێت، بەڵام سەر لە نوێ دەگەڕێتەوە بۆ لای، چونکە لە عەقڵیەتی پیاو سالاری تەنیا ئافرەت نابێت بە قوربانی ڕەگەزی بەرامبەریش هەندێجار قوربانیە، بۆ نموونە:
شەهرزاد حەسەن دەڵێت: کاتی خۆی قسەم لەگەڵ هەر کچێ بکردبایە دایکم دەیگوت (کوڕە ئەو کچە وەک خۆشکت وایە وای لێبهات هەموو هەولێر بوو بە خوشکم و تا وای لێبهات لە سلێمانی ژیانی هاوسەریم پێک هێنا)
واتە لە عەقڵیەتی پیاوسالاری هەندێجار کوڕانیش قوربانین، بەڵام بە ئەندازەیی ئافرەت نا..!
واتە لێرەدا ئاماژە بەوە دەکات هەردوو قوربانی پێکەوە دژی ئەو عەقڵەتە کۆنەپەرستە پێویست دەکات بوەستنەوە

یاخە بە مانایەکی دیکە ئافرەت داوا لە ڕەگەز بەرامبەر دەکات بە ژیانێکی پڕ لە ئاسوودەیی و پێکەوە ژیان هاوکاری یەکدی بن بە ئەوەی دیواری جیاوازەکان و کۆنەپەرستی بروخێنن.

بەڵام، لەعەقڵییەتی پیاوسالاری و باڵادەستیان رەگرە و لە شێوەی گاڵتەجاڕی پەرپەچی دەداتەوە بە نموونە کاتێك دەڵێت:
قاقایەکی گاڵتە ئامێزم بیست
دەمخاتە قەفەزی وەهم دەڵێ:
ئازادی ، پێبکەنە
پۆشاکی ڕەشبینی مە پۆشە
شاعێرێکی ناسك بنوسە
واتە وەڵامی داواکارییەکانی دەداتەوە، بەڵام لە شێوەی گاڵتەئامێزانە و دان بە مافەکانی بەرامبەری دانانێت پەرچی ڕووی ڕاستەقینەی داواکارییەکەی دەداتەوە.

لە کۆمەڵگای داخراودا یەکێك لە پەیوەندییە جوان و پیرۆزەکان هەمیشە قوربانیە
بە نموونە لە کۆپلەیەکدا دەڵێت:
دیوارەکان ئەستەمن
لە ساتەکانی لەرزەتیشدا ناڕوخێن
لە تەک ئەم دیوارانە
خۆشەویستی ئیفلیجە و پەیوەندی میکرۆباوی!
دەدارەک دوەبەرەکەی ئەکوژێت و
گوارەکانی بە سەفەر لێدەکاتەوە
واتە لێرەدا پێمان دەڵێت لە دەوروبەری ڕوحە تاریکەکان عەشق و خۆشەویستی هیچ بەهایەکی نیە، تاکە شتێك لە نێو عەقڵێتە داخراوەکان بوونی نەبێت نەبوونی ئازادییە.
لە کتێبی(مارکسیزم یان ئیسلام)ی مستەفا مەحمود دەڵێت: ئازادی گیانی هەموو ئەو هەڵوێستانەیە کە لە ڕەوشتەوە سەرچاوەی گرتووە بەبێ ئازادی نەڕەوشت نەدەسۆزی نەداهێنان نەکار دروستی نەهیچ لە کەس چاوەڕێ دەکرێ)، واتە ئەگەر ئازادی خۆشەویستن و یەکتر ویستنی لە تاکەکانی کۆمەڵگا زەوت بکرێ ئەو کاتە کەسەکانیش ڕێگای کۆچ و سەفەر کردن ئەگرنە بەر ، کاتێك لە ژوورێکی زینداندا دەبیت ژوورەکە هەمیشە دەرگایەك یان پەنجەرەیەکی بچووکی لێیە، واتە ژیان هەرچەندە سەخت و دژوار بێت هەمیشە ئومێدێك هەیە، لە کۆمەڵگایەکی پیاوسالارە یاخی بوونیش سمبوڵی ئەو ئومێدەیە ، بە نموونە لە کۆپلەیەکدا خانمی شاعیر دەڵێت:

لە تەنیشت دیوارێک دانیشتبووم
بەسەر ڕۆژنامەکەدا خەوم لێکەوت
لە خەومدا دەنگێک بە کۆڵانەکاندا دەگەڕا
یاخی بوونی مەیەکانی مەملەکەتە

واتە ئاماژە بە دەنگی یاخیبوون دەکات و بیری یاخیبوون لە ناخی مەیەکانی مەملەکەت چەکەرە دەکات دژی عەقڵیەتی کۆنەپەرستی و دژی ئەو مافانەی کە لێیان زەوت کراوە.

یاخە دەڵێت:
کارەساتێک لە ڕێدایە! هەر مەیە و وندە بە
تەوارێکان دەبنە بۆمب و دەتەقنەوە

واتە کاتێك دەنگی یاخیبوون بەرز دەبێتەوە، هیچ شتێك وەك خۆی نامێنێتەوە ژیانی مرۆڤەکان تەوژمێکی دیکە وەردەگرێت دوور لەو ژیانە سادە و دووبارانەی کە تەنیا لە چوارچێوەی چوار دیوارە بە رێی دەکات
ئاگری توڕەیی و یاخیبوون لە ناخیدا چەکەرە دەکات یاخی دەبێت لەو ژیانە دووبارەیی کە خەزانەکی داخراو لە ژێر چەتری عەقڵیەتی پیاو سالاری دەیسەپێنن، بە نموونە کاتێك دەڵێت:

بێوەژنەکانی ئەنفال و کە مەرگ
کراسە ڕەشەکانیان دەراندووە و
بازاڕی کوتاڵ فرۆشان وێر بوون
لە قوماشی خاکی دەپرسن
دوو ڕۆژی تر هەتیوەکان جێ دەهێڵن دەڵێن

یاخە دەڵێت:
مەتبەخەکان چۆڵن
بۆنی خواردن لە هیچ ماڵێکەوە نایەت

واتە خۆیان دادەماڵن لەم ژیانە دۆزەخییەی کە بەسەریان سەپێنراوە، کە زۆرێك پێیان وایە کاری ئافرەت تەنیا بریتی یە لە خواردن دروستکردن و منداڵان بەخێو کردن هتد..
ڕەنگە بەشێکی سەرەکی ئەو کارانە پەیوەست بن بە ئافرەتەوە، بەڵام جۆرێ جیاوازییەك و خەسەپاندنێك لە کارەکەیە دەبینرێت، سەپاندنی بەزۆر جۆرێ ناڕەزاییەك و یاخیبوونێك دەهێنێتە ئاراوە
لە “ڕۆمانی کەژاڵ”ی(مەندانە موعینی)، خەسرەو دەڵێت: (ئەگەر مرۆڤ زۆری بۆ هات یاخیبوون هەڵدەبژێرێت)

لە کۆپلەیەکی دیکەدا شاعیردەڵێت:
چی دەبینم
کاروانێک لە تەواری خاکی، گوڵی خاکی
تاوسی خاکی ، ماکەوی خاکی
لەگەڵ هەزاران هەزار
زەینەب و ژیلا و لیسی و مادلینی بەرگ خاکی
لە لوتکەوە بەرو پەدەشت دەهاتنە خوار
بوو بە بروسکە و هەورە تریشقە باران دایکرد

لێرەدا شاعیر ناوی کۆمەڵێك کەسایەتی هێناوە، ئەگەرچی ڕەنگە بە شێوەی جیا جیا مردبێتن، بەڵام وەك ڕەمزی یاخیبوون ناویانی هێناوە، دەیان شوبهێنێت بە هەورە تریشقە.
لە "ڕۆمانی کەژاڵ"ی(مەندانە موعینی) کاتێك کەژاڵ دژی عەقلەتی پیاوسالاری ئەجەنگێ و شوو بە پیرە پیاوێک ناکات و لە کۆتاییە بە دەستی باوکی دەکوژێت ، لە کۆتاییدا لە بەزرایی و ئەو شاخ و کێوانەی کە تیایاندا دەجەنگێ سەر لە نوێ دەردەکەوێتەوە ئەمەیش نیشانە و ئاماژەیە بە ئەوەی کە هەمیشە شۆرشی بەرنگاربوونەوە دژی عەقڵییەتی کۆنەپەرستی بەردەوامە و ئەو شۆرشە وەك باران ئاو پژێنی ژیانی ئافرەت دەکات و شکۆمەندی بە ژینی ئافرەت دەگەڕێنێتەوە.

لە کۆپلەکانی کۆتاییدا دەڵێت:
ماڵە بە دیوارەکان پڕ بوون لە ڕۆشنایی
دڵەکانیش لە خۆشەویستی
واتە کاتێ لە ژێر شۆرشی یاخیبوون ئازادی بە دەست دێت دڵەکان پڕ دەبنەوە لە خۆشەویستی.

بەڵام کاتێك دەڵێت:
لە خۆشیان هاوارم کرد، بە ئاگا هاتم
بینیم کچەکەم بەتانیەکەی لەسەر لاچووە و لەسەرمان دەگری

دەتوانین بەڵێین شاعیر لێرەدا مەبەستی ئەوەیە خەونی ئازادی دژی ئەو ستەمە هەمیشە هەر هەبووە یاخۆ دەتوانین بلێین ڕزگار بوون لە واقیعیشدا بوونی نەبێ، بەڵام لە خەودا دەتوانرێت ببینرێت.

مخابن! عەقڵیەتی پیاو سالاری لە کۆمەڵگای ئێمە بوونی هەر ماوە، ئەگەر نەماوە ..؟! بۆ تا ئێستا ئافرەت دەکوژێت ..؟! بەڵام، ڕەنگە کاڵەوە بوو بێت بە جۆرێك لە جۆرەکان و جۆرە ئازادیەکیش بوونی هەیە، بەڵام لە ئەنجامی ئەو ئازادییە ڕۆژانە و مانگانە و ساڵانە

هەواڵی نامۆ و نەخوازاو دەبیستین و دەبینین.
لە کۆتادا دەڵێم هەندێجار ئازادی کارەساتە و دەبێت لە ئازادی بترسین.

بۆ نموونە لە “ڕۆمانی حەسار و سەگەکانی باوکم”ی شێرزاد حەسەن (کاتێ برا گەورەکەیان دەستی دەچێتە خوێنی باوکی و باوکی دەکوژێت بۆ ئەوەی خوشك و برا و خێزانەکەی ڕزگار بکات، ئیدی بەجۆرێك خوشك و برا و خێزانەکەیان پەرتەوازە ئەبێ تەنانەت براگەورەکەیانیش ناتوانێ بە ئاسانی کۆیان بکاتەوە دەگاتە ئاستێك براگەورەکەیانیش لە ماڵ دەردەکەن ..) ئەگەر بولبولێکیش بۆ هەمیشە لە قەفەسدا بێت و لە ناکاو ڕزگار بکرێت هەم لە قەفەسەکە دەبێت، هەم بە تەواوی لە “فڕین”یش دەکەوێت.